

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ**THE PECULIARITIES OF STATE POLICY IN THE FIELD OF FUNCTIONING OF THE OIL AND PETROLEUM PRODUCTS MARKET**

Метою статті є проаналізувати та розкрити сутність державної політики в сфері функціонування ринку нафти та нафтопродуктів. У статті здійснено дослідження одного з основних адміністративних інструментів державного управління та регулювання функціонування ринку нафти та нафтопродуктів в Україні, а саме державної політики. Визначено такі завдання дослідження: розкрити загальний теоретичний зміст явища «політика»; встановити наукові підходи до тлумачення державної політики, у тому числі орієнтованих на конкретні сфери; розкрити зміст та сформулювати дефініцію державної політики у сфері функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. Аргументовано, що державна політика є відображенням стратегічної, планомірної, організованої діяльності держави, спрямованої на вирішення найважливіших, глобальних питань життя країни та суспільства. Встановлено, що суб'єктами реалізації політики є уповноважені органи державної влади різних гілок і рівнів, які, відповідно до наданої їм законодавством компетенції, здійснюють державне регулювання та управління сферами життєдіяльності суспільства, які з огляду на свою значущість і критичну важливість потребують офіційного втручання та впливу. Акцентовано, що результатом державної політики є правильне, ефективне й законне функціонування тієї сфери суспільно-правових відносин, щодо якої спрямовано стратегічну роботу публічних органів, а також можливість фізичними та юридичними особами повноцінно реалізовувати в її межах свої права й виконувати юридичні обов'язки. Доведено, що державна політика в сфері функціонування ринку нафти та нафтопродуктів є стратегічно орієнтованою, планомірною, систематизованою діяльністю уповноважених органів державної влади з організації, координації та корегування процесу функціонування ринку нафти та нафтопродуктів, зокрема за допомогою використання державного примусу, з огляду на вимоги чинного законодавства України щодо порядку та правил його роботи.

Ключові слова: *нафта, нафтопродукти, державна політика, політика, державна політика в сфері ринку нафти, ринок нафти і нафтопродуктів.*

The purpose of the article is to analyze and clarify the essence of state policy within the context of the oil and petroleum products market. The article presents the results of a study of the fundamental administrative instruments of public administration and regulation of the functioning of the oil and petroleum products market in Ukraine, specifically state policy. To achieve this, the following research objectives were identified: to reveal the general theoretical substance of "policy" as a phenomenon; to establish scientific approaches to the interpretation of state policy, including those focused on specific sectors; and to formulate a comprehensive definition of state policy in the sector of functioning of the oil and petroleum products market. It has been proven that state policy reflects the strategic, planned, and organized activities of the state aimed at resolving the most significant and global issues facing the country and society. It has been established that the entities implementing this policy are authorized state authorities

of various branches and levels. In accordance with their legally defined competence, these bodies perform state regulation and management of spheres of social life that, due to their significance and critical importance, require official intervention and influence. It is emphasized that the result of state policy is the correct, effective, and lawful functioning of the specific sphere of socio-legal relations to which the strategic efforts of public authorities is directed, as well as the ability of individuals and legal entities to fully exercise their rights and fulfill legal obligations. It is concluded that state policy in the field of the oil and petroleum products market is a strategically oriented, systematic activity of authorized state authorities to organize, coordinate, and adjust the process of functioning of the oil and petroleum products market including the use of state coercion and in compliance with the requirements of the current legislation of Ukraine regarding the procedure and rules of its operation.

Key words: *oil, petroleum products, state policy, policy, state policy in the oil market sector, oil and petroleum products market.*

Актуальність теми. Одним з основних адміністративних інструментів державного управління та регулювання функціонування ринку нафти та нафтопродуктів в Україні є офіційна, національна політика. Використовуючи його, держава вибудовує максимально прийнятний вектор подальшої діяльності та визначає той набір заходів, які необхідні для забезпечення нормального функціонування відповідного ринку і поведінки його учасників з огляду на актуальні економічні, політичні, соціальні та інші умови. Водночас, державна політика – це не точкові рішення, а систематизована категорія яка показує комплексну діяльність уповноважених владних суб'єктів.

Стан дослідження проблеми. На сьогоднішній день політика є важливою частиною життя держави та нації. Ефективність її проведення забезпечує добробут суспільства та гідне життя людей. Через це державна політика реалізується у економічному, правовому, соціальному, військовому та інших секторах. Зазначене також зумовлює появу численних наукових оглядів даної категорії в рамках яких вчені намагаються дослідити не тільки зміст, але й організаційні, кадрові, матеріально-технічні аспекти її проведення. Державна політика стала предметом робіт О. Л. Валецького, К. О. Ващенко, Ю. В. Ковбасюка, В. А. Ребкало, Т. Г. Титаренко, В. В. Тертички та багатьох інших. Проте попри значний науковий доробок, усе ще залишається багато сфер суспільної діяльності, у царині яких державна політика не знайшла наукового огляду, зокрема функціонування ринку нафти й нафтопродуктів.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є проаналізувати та розкрити сутність державної політики в сфері функціонування ринку нафти та нафтопродуктів. Завдання дослідження: розкрити загальний теоретичний зміст явища «політика»; встановити наукові підходи до тлумачення державної політики, у тому числі орієнтованих на конкретні сфери; розкрити зміст та сформулювати дефініцію державної політики у сфері функціонування ринку нафти і нафтопродуктів.

Наукова новизна дослідження. Новизна наукового дослідження зумовлена тим, що стаття є першою, оригінальною роботою де на підставі розкриття науково-теоретичних джерел сформульовано новий підхід щодо розуміння сутності державної політики в сфері функціонування ринку нафти та нафтопродуктів.

Виклад основного матеріалу. Почати варто із зауваження про те, що слово «політика», походить від давньогрецького слова «polis» (місто – держава) та його похідних: «politike» (мистецтво керувати державою), «politeia» (конституція), «polites» (громадяни), «politica» (державний діяч). Як узагальнив в своєму дослідженні В.С. Бліхар, політика на сучасному етапі розвитку держави є багатоманітним суспільним явищем: однією зі сфер суспільного життя; особливим видом суспільних відносин, передусім великих соціальних груп, пов'язаних із реалізацією влади в суспільстві; засобом узгодження соціальних інтересів; боротьбою за оволодіння державною владою та участю у її здійсненні; організацією та функціонуванням держави і політичної системи в цілому. Політика це: участь в справах держави, визначення форм, завдань, змісту її діяльності; діяльність у сфері відносин між класами, націями, партіями і державами; сукупністю подій або питань державного, суспільного життя; характеристикою дій, направлених на досягнення певної мети у відносинах людей між собою. Виходячи з викладеного вчений запропонував розглядати політику у широкому та вузькому сенсі, а саме: як всю соціальну дійсність (широкий підхід); як відношення між великими соціальними групами людей з приводу реалізації своїх політичних інтересів (вузький підхід) [1, с. 7–8].

В навчальному посібнику з дисципліни «Політологія» О. К. Струкевича, О. П. Конотопенко та С. А. Лапшина представлено наступну концепцію: «в основі політики лежить змагання інтересів окремих соціальних суб'єктів заради переважного задоволення своїх потреб та інтересів. Проте далеко не всі суспільні змагання набувають політичного характеру. Перехід у політичну якість відбувається лише тоді, коли якийсь соціальний суб'єкт прагне задовольнити свої обмежені, часткові щодо решти суспільства інтереси шляхом підпорядкування йому інтересів інших груп суспільства, коли частковий інтерес подається як загальний, як такий, що є обов'язковим для всіх, коли соціальний суб'єкт опосередковує розв'язання своїх проблем впливом на суспільство загалом. Наприклад, коли робітники шляхом страйку домагаються підвищення заробітної плати на своєму підприємстві, це є виявом захисту економічних інтересів. Коли ті ж працівники виступають за прийняття відповідного закону, тобто загальної норми, обов'язкової для всіх, їхня діяльність набуває ознак політичності. Тобто політика є вираженням інтересу соціального суб'єкта, але неодмінно у загальнозначимій, загальнообов'язковій формі. Попри все розмаїття індивідуальних та групових інтересів і вподобань, у суспільстві завжди існують цінності, у яких зацікавлені всі. Це дотримання певного порядку і безпеки, збереження й розширення зв'язку, зміцнення цілісності суспільства, протистояння руйнівним впливам, покращення, чи хоча б відтворення умов життя гідних людини, звільнення суспільства від залежності, як щодо природи, так і інших суспільств. Звідси, політика – це ще й засіб організації, підтримання певного порядку у суспільстві, узгодження інтересів окремих спільнот, збереження цілісності суспільства» [2, с. 31].

Зміст політики також намагались оцінити О. В. Воронянський, Т. Ю. Кулішенко та І. В. Скубій, які визначили її, як конкурентну боротьбу за захоплення, здійснення і утримання політичної влади. Політика передбачає не просто здійснення публічної влади, а конкурентну боротьбу між претендентами на панування за право прийняття владних рішень та за панівний статус. У суспільстві, де боротьба за владу відсутня, відсутня і політика як форма суспільної діяльності. Метою політики, так само як і метою соціальної влади, відзначають науковці, є контроль над розподілом ресурсів, доступних для даного суспільства. Встановлення такого контролю передбачає підпорядкування суб'єкту політичної влади центрів прийняття владних рішень – як державних, так і недержавних. Вчені резюмують, що політика є «особливою сферою суспільних відносин, у якій відбувається впорядкування інтересів різних соціальних груп і соціально-економічних класів на основі співвідношення сил між ними на поточний момент. Без політики існування суспільства як цілісної стійкої системи було б неможливим». Політика дозволяє з'ясувати й упорядкувати суспільні справи, що стосуються порядку розподілу ресурсів і цінностей у суспільстві, а також засобів контролю над цим розподілом [3, с. 12–14].

Таким чином, можемо зробити висновок, що в узагальненому значенні політика – це стратегія дій суспільства, або окремих суспільних груп із вирішення найважливіших питань забезпечення своєї життєдіяльності, управління поведінкою людей в межах певної території, розподілу ресурсів між ними і таке інше. По суті, політика – це загально-прийняте в певному соціумі бачення того, як мають жити його представники та за допомогою яких важелів це забезпечується.

Хоча державна політика, за логікою та фактичною сутністю є різновидом політики в класичному змісті, науковці давно відносяться та аналізують дану категорію, як цілком самостійне та специфічне явище. Наприклад, О. В. Рябічко вважає, що «державна політика може розглядатися як стратегічний набір дій, запропонований урядом для задоволення потреб або використання можливостей. Цей набір дій розробляється з урахуванням очікуваних результатів та їх можливого впливу на поточну ситуацію і конкретне вирішення проблем, що стоять перед країною» [4]. І. О. Кресіна обгрунтовує, що державна політика являє собою систему цілеспрямованих заходів, які ставлять за мету розв'язання тих чи інших суспільних проблеми, задоволення суспільних інтересів, забезпечення стабільності конституційного, економічного, правового ладу країни. В процесі формування державної політики першочергову роль відіграє не сама держава, а суспільство, різноманітні суспільні проблеми, інтереси, цінності, пріоритети тощо, а їх зв'язок виражається через процес легітимності, що особливо активно виражається в наш час. У зв'язку з фундаментальним переглядом ролі та завдань держави щодо суспільства, коли держава розглядається не як самодостатній інститут панування, а як засіб обслуговування суспільних інтересів, державна політика вже не може оцінюватись виключно через критерій легальності, адже відомо, що інколи закони можуть бути не правовими [5, с. 35]. Згідно із баченням А. І. Лиги, державна політика – це системна діяльність держави з виявлення суспільного інтересу та забезпечення досягнення суспільно-політичної згоди у приватних та публічних складових такого інтересу, який і визначає принципи, цілі та пріоритетні завдання, для реалізації соціально-справедливого, системного,

цілеспрямованого, взаємопов'язаного, циклічного та безперервного процесу, що у взаємодії та синтезі діяльності державних та суспільних інституцій на всіх етапах формування та реалізації політики, досягає суспільно потрібного результату [6, с. 195].

Часто державна політика знаходить визначення із конкретизацією до сфери проведення. Наприклад, Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 року № 156-VIII дає наступне визначення категорії: «система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності» [7].

Державна екологічна політика, згідно відкритої інформації представленої на сайті ліквідованого на сьогоднішній день Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України – це діяльність державних органів, спрямована на забезпечення конституційного права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [8].

Свого часу Комітет з питань освіти, науки та інновацій запропонував визначення «державної політики в галузі освіти», як складової (підсистеми) загальнодержавної політики, яка включає сукупність визначеної системи цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою, спрямованих на організацію науково-методичного і впроваджувального супроводу стратегії розвитку освіти. Комітет встановив, що державну політику в галузі освіти України визначає вищий законодавчий орган, здійснюють органи державної виконавчої влади й органи місцевого самоврядування на основі затвердженої органами державної влади та схваленої громадською думкою концепції розвитку освіти. Державна освітня політика ґрунтується на конституційних нормах; стратегічних документах розвитку освіти (доктрини, програми, концепції тощо); міжнародних, міждержавних договорах, ратифікованих вищим законодавчим органом; законах, законодавчих актах; указах і розпорядженнях Президента України; постановках Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; наказах, розпорядженнях Міністерства освіти і науки України, міністерств і відомств, яким підпорядковані заклади освіти; наказах та розпорядженнях регіональних (місцевих) органів виконавчої влади, виданих у межах їхньої компетенції [9].

Непоодинокі випадки конкретизації тлумачення державної політики і в науковій царині. Наприклад, Л. А. Зубкова, О. Ю. Григорчук та Л. М. Кулік встановили, що державна політика у сфері внутрішніх справ є ключовим інструментом реалізації охоронної функції держави, спрямованим на забезпечення безпеки, правопорядку та захисту прав і свобод людини. Її особливості полягають у поєднанні правозастосовних, організаційно-управлінських і превентивних механізмів, що формуються й реалізуються в умовах політичної трансформації, викликів воєнного часу, глобалізаційних змін та необхідності побудови правової, соціальної держави. Вона (політика) охоплює діяльність як традиційних правоохоронних органів (поліції, прокуратури, служби безпеки), так і новостворених інституцій (Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки), що відповідають на нові загрози, пов'язані з корупцією, економічною злочинністю, гібридною агресією та воєнними злочинами. У цьому контексті забезпечення ефективної взаємодії між державою та громадянським суспільством, дотримання конституційних принципів верховенства права, політичного плюралізму, гласності, а також недопущення політизації правоохоронної діяльності постають першочерговими завданнями [10, с. 83].

Висновки. Ґрунтуючись на проаналізованих авторських оцінках поняття «державна політика», а також законодавчої інтерпретації даної категорії ми сформулювали наступні висновки з приводу її змісту в цілому, а також в сфері функціонування ринку нафти та нафтопродуктів у тому числі: 1) державна політика – це відображення стратегічної, планомірної, організованої діяльності держави спрямованої на вирішення найважливіших, глобальних питань життя країни та суспільства; 2) суб'єктами реалізації політики є уповноважені органи державної влади різних гілок та рівнів, які відповідно до наданої їм законодавством компетенції здійснюються державне регулювання та управління сферами життєдіяльності суспільства, які з огляду на свою значимість та критичну важливість потребують офіційного втручання та впливу; 3) результат державної політики – це правильне, ефективне та законне функціонування тієї сфери суспільно-правових відносин щодо якої звертається стратегічна робота публічних органів, а також можливість

фізичними та юридичними особами повноцінно реалізовувати в рамках останньої свої права та виконувати юридичні обов'язки, досягаючи таким чином бажаних суб'єктивних інтересів; 4) державна політика забезпечена адміністративно-правовим механізмом, елементи якого відповідають за процес її формування, фактичне проведення, а також оцінку досягнутих результатів, що використовуються для подальшого корегування державного управління та регулювання відповідної сфери суспільних відносин. Адміністративний механізм допускає використання державного примусу різного рівня інтенсивності, у тому числі, заходів пов'язаних із застосування юридичних санкцій; 5) фундаментом державної політики в будь-якій сфері є правові засади, якими визначаються її суб'єктний склад, доступний йому інструментарій впливу на суспільні відносини та поведінку їх учасників, а також інші адміністративно-правові аспекти проведення.

Отже, державна політика в сфері функціонування ринку нафти та нафтопродуктів – це стратегічно орієнтована, планомірна, систематизована діяльність уповноважених органів державної влади з організації, координації та корегування процесу функціонування ринку нафти та нафтопродуктів, у тому числі, за допомогою використання державного примусу, з огляду на вигоди чинного законодавства України щодо порядку та правил його роботи.

Список використаних джерел:

1. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 540 с.
2. Навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей (доповнено) / Ред. Струкевич О.К., Конотопенко О.П., Лапшин С.А. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016 р. 403 с.
3. Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В. Політологія : підручник. Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. 180с.
4. Рябічко О. В. Державна політика регулювання підприємницької діяльності: механізми формування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. № 1 (39). С. 72–76.
5. Кресіна І.О. політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні : монографія. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ: 2006. 304 с.
6. Лига А.І. Правові засади державної політики у сфері захисту прав споживачів. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. No 8. С. 191–196.
7. Про засади державної регіональної політики : Закон від 05.02.2015 №156-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 90.
8. Державна екологічна політика. *Офіційний веб-портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів*. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/natsionalna-ekologichna-polityka/>.
9. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти. Віче. 2011. № 20(305). *Офіційний веб-сайт Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій*. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/73364.html.
10. Зубкова Л., Григорчук О., Кулік Л. Особливості державної політики у сфері внутрішніх справ. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 3(69). С. 81-87.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 25.09.2025